

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 352.07:35.072.3:316.485.6:005.2

DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.2/05>**Бабенко В.Ю.**

Національний університет цивільного захисту України

АНАЛІЗ СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМИ КОНФЛІКТАМИ В УКРАЇНІ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЯКІСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

У статті досліджено в контексті забезпечення дієвого публічного управління суспільними конфліктами в Україні ставлення населення до проблем публічного управління суспільними конфліктами в Україні. Дослідження проводилось шляхом опитування із застосуванням анкети, із якою експерти з питань публічного управління, особи які мають великий досвід у питаннях його формування та реалізації могли ознайомитися у вигляді відповідної Google-форми та надати свої відомості та відповіді щодо стану контролю за суспільними конфліктами на місцевих рівнях у межах державної політики, стану реалізації публічного управління суспільними конфліктами в Україні на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівні, визначення найпопулярніших видів суспільних конфліктів в Україні, розкрити причин конфлікту та відповідальних за їх виникнення, встановити відповідальних за вирішення суспільних конфліктів, висловити свою експертну думку щодо шляхів вирішення суспільних конфліктів в Україні та впровадження міжнародного досвіду в цьому питанні. У цій роботі проведено якісний аналіз, за результатами якого визначено, що в межах державної політики в регіонах проблеми суспільних конфліктів контролюються недостатньою мірою, спостерігається недостатнє публічне управління суспільними конфліктами в Україні на загальнодержавному та регіональному рівні, що найбільш поширений вид суспільних конфліктів в Україні – економічний. Основною причиною виникнення суспільних конфліктів в Україні є корупція та лобізм інтересів окремих груп людей. Відповідальними за вирішення суспільних конфліктів України повинні бути вищі органи державного управління. Перспективним напрямом вирішення суспільних конфліктів в Україні є підвищення соціально-економічного рівня життя в Україні, впровадження міжнародного досвіду вирішення суспільних конфліктів можливе, але шляхом попереднього пілотного впровадження необхідних управлінських рішень. Як наслідок перспективним є визначення шляхів удосконалення соціально-політичного та організаційно-правового механізму публічного управління суспільними конфліктами в Україні.

Ключові слова: суспільні конфлікти, публічне управління, соціально-політичний, організаційно-правовий, медійно-комунікаційний, якісне дослідження.

Постановка проблеми. У кожної особистості виникають та існують свої індивідуальні вимоги й інтереси, які можуть не співвідноситися із запитами суспільства та його органів і установ, як наслідок, можуть виникати суспільні конфлікти. Складність їхнього розв'язання та значний ризик трансформації у кризи визначають важливість більш ґрунтовного дослідження суспільних конфліктів із позиції їх державного врегулювання. Проте варто пам'ятати, що до його здійснення долучається низка недержавних інституцій, діяльність яких у сукупності дозволяє стверджувати про необхідність реалізації публічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання, які виникають у сфері

конфліктів, зокрема суспільних, були в колі наукового дослідження таких вітчизняних учених А. Бандурки, С. Белая, О. Васильєвої, Н. Діденко, С. Домбровської, Т. Карлова, О. Крутий, О. Крюкова, Р. Лукиши, А. Помази-Пономаренко, В. Садового, В. Степанова та ін. У вирішення соціально-філософських, методологічних і загальнотеоретичних проблем соціального конфлікту значний внесок внесли праці закордонних науковців М. Вебера, Н. Вінера, Р. Дарендорфа, К. Дойча, Л. Козера, К. Левіна, Н. Лумана, Р. Мертона, Т. Парсонса, Ю. Хабермаса, К. Ясперса та ін.

Формулювання цілей статті. Недостатньо вивченими залишаються питання формування та розвитку публічного управління суспільними

конфліктами, зокрема з позиції їхнього групування та врегулювання. Допомогти в цьому може належне врахування думки громадськості й науковців, а також виважене застосування наукових підходів. Усе це й визначає мету нашого дослідження та статті.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками суспільні конфлікти в Україні набувають особливої актуальності на її теренах через їхню перманентність виникнення та гібридність. У контексті необхідності забезпечення їх дієвого публічного управління було проведено якісне дослідження шляхом опитування респондентів у грудні 2020 – лютому 2021. Зважаючи на поширення коронавірусної інфекції COVID-19 та з метою необхідності дотримання протиепідемічних заходів, опитування відбувалося із застосуванням анкети, із якою експерти могли ознайомитися у вигляді відповідної Google-форми.

До оцінювання стану такого управління були залучені експерти з питань публічного управління, особи? які мають великий досвід у питаннях його формування та реалізації.

Основні завдання дослідження були такі:

- оцінити стан контролю за суспільними конфліктами на місцевих рівнях у межах державної політики;
- стан реалізації публічного управління суспільними конфліктами в Україні на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівні;
- виявлення найпопулярніших видів суспільних конфліктів в Україні;
- розкрити причин конфлікту та відповідальних за їх виникнення;
- визначення відповідальних за вирішення суспільних конфліктів;
- з'ясувати експертну думку щодо шляхів вирішення суспільних конфліктів

в Україні та впровадження міжнародного досвіду в цьому питанні.

Загальна кількість опитаних – 124 особи. Вибірка опитування будувалась як випадкова. Опитування складалось із трьох частин: загальні відомості респондентів, визначення особистого ставлення респондентів до суспільних конфліктів, розгляд ролі держави у вирішенні проблем публічного управління суспільними конфліктами. Відповідно до відповідей встановлено (у% співвідношенні) за статтю: жінки – 53,2; чоловіки – 46,8.

Розподіл респондентів за віком у процентному співвідношенні виявляє охоплення людей різного віку (рис. 1).

За освітою розподіл респондентів показує майже рівномірне співвідношення (рис. 2).

За місцем проживання (область, регіон) серед респондентів не було виявлено осіб, які мешкають у Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Одеській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях, але були задіяні експерти з Київської, Львівської, Луганської, Полтавської, Сумської, Харківської, Херсонської та ін. областей.

Разом із тим, зважаючи на перманентність і гібридність суспільних конфліктів у Південно-Східній частині України, під час опитування було визначено думку експертів саме з цієї частини. На цій підставі можемо вважати, що проведене дослідження є об'єктивним і відповідає вимогам (рис. 3, рис. 4).

За основним професійним заняттям більшість респондентів працюють у сфері науки та/або є працівниками освітніх закладів (рис. 5).

За типом посад, яку займають респонденти в організації, то більшість респондентів працюють співробітниками, у стовпчику «Інше» увійшли

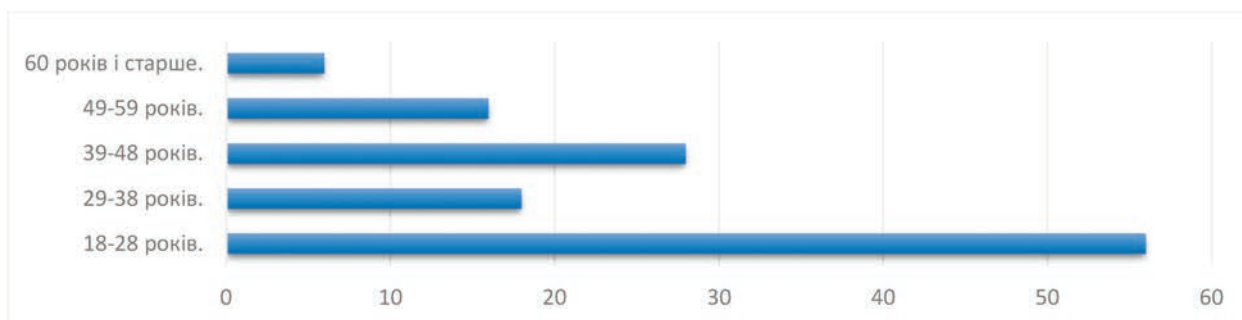

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання «Ваш вік?»

Джерело: авторська розробка

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання «Ваша освіта?»

Джерело: авторська розробка

Рис. 3. Зеленим кольором відмічені області та регіони, у яких проводилось опитування

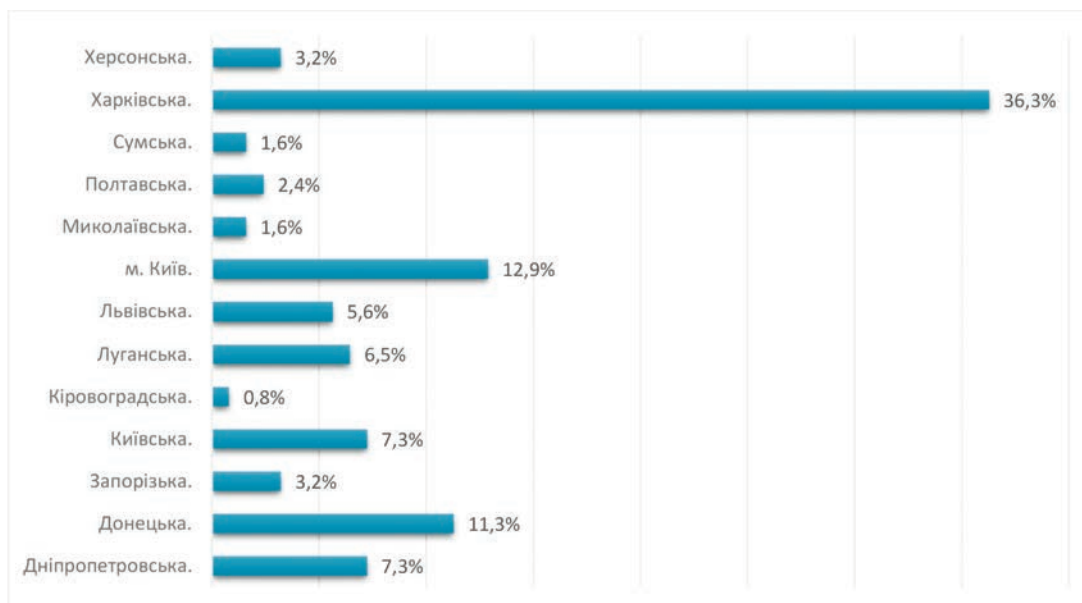

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання «В якій області (регіоні) Ви мешкаєте»

Джерело: авторська розробка

особи, які навчаються або на даний час є безробітними (рис. 6).

Опитування серед представників населення України показало експертну думку щодо проблем суспільних конфліктів у межах державної політики у їх тих регіонах, де мешкають насамперед експерти. Більшість респондентів вважає, що проблеми суспільних конфліктів в їхньому регіоні частково контролюються державою, а чверть опитуваних вважає, що проблеми суспільних конфліктів в їхньому регіоні майже не контролюються державою. Ця статистика свідчить про те, що в межах державної політики у регіонах проблеми суспільних конфліктів не контролюються (рис. 7).

Наступні питання, поставлені респондентам, повинні були виявити та показати особисте ставлення експертів до суспільних конфліктів в Україні. На питання «Як часто Ви замислюєтесь про суспільні конфлікти в Україні?» переважна кількість респондентів відповіла наступним чином: «Іноді» – 41,9%, «Часто» – 35,5%, «Рідко» – 15,3%, «Не замислююсь» – 7,3%. Це свідчить про небай-

дужість населення України до питань суспільних конфліктів в Україні й актуальність відповідного опитування.

Значна частина опитуваних позначила, що наразі вже не задіяна особисто у суспільних конфліктах в Україні (рис. 8), тому що змушена була покинути місце його виникнення.

Проаналізувавши відповіді експертів на питання щодо їхньої думки про стан реалізації публічного управління суспільними конфліктами в Україні на загальнодержавному рівні, було визначено, що більшість респондентів вагається відповісти на задане питання (41,1%), друга за популярністю відповідь «Погано» (40,3%). Це свідчить про недостатність реалізованих заходів публічного управління суспільними конфліктами в Україні на загальнодержавному рівні. Крім того, були отримані й інші відповіді «Дуже погано» (9,7%), «Добре» (7,3%), «Дуже добре» (1,6%).

Відповіді на інше питання «Як, на Вашу думку, реалізується публічне управління суспільними конфліктами в Україні на регіональному рівні?» дещо схожі з попередніми. Більшість

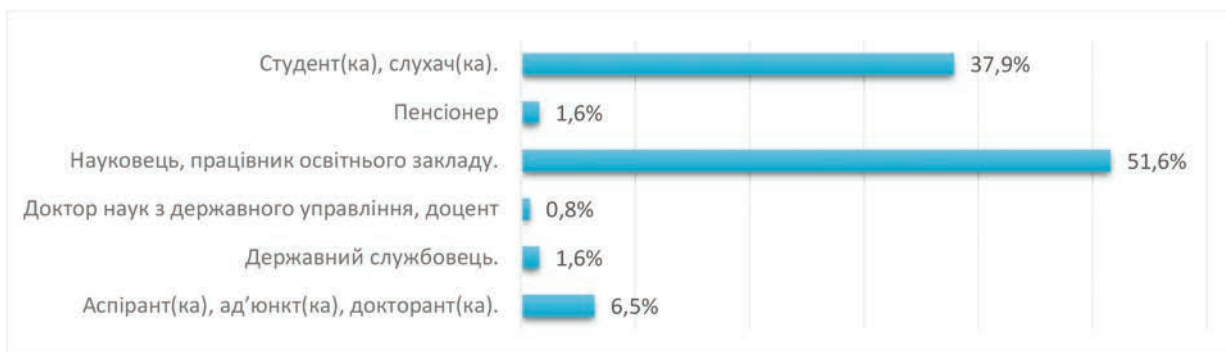

Рис. 5. Розподіл відповідей на запитання «Ваше основне професійне заняття?»

Джерело: авторська розробка

Рис. 6. Розподіл відповідей на запитання «До якого типу належить Ваша посада в організації?»

Джерело: авторська розробка

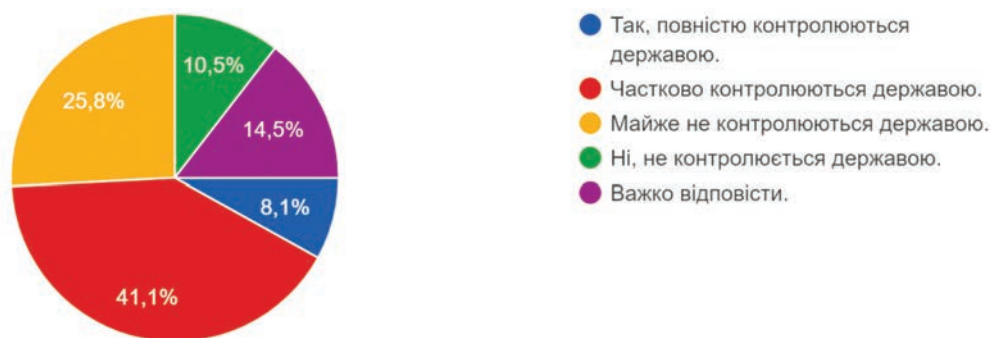

Рис. 7. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що проблеми суспільних конфліктів у Вашому регіоні контролюються, насамперед у межах державної політики?»

Джерело: авторська розробка

Рис. 8. Розподіл відповідей на запитання «На час опитування Ви особисто задіяні в суспільному конфлікті в Україні, якщо «так», то на конфлікті якого рівня?»

Джерело: авторська розробка

вагається відповісти на задане питання (41,9%), друга за популярністю відповідь «Погано» (29,8%). Це засвідчує недостатню дієвість публічного управління суспільними конфліктами в Україні на регіональному рівні. Були також отримані й інші відповіді: «Добре» (19,4%), «Дуже погано» (6,5%), «Дуже добре» (2,4%).

Відповіді на питання «Як, на Вашу думку, реалізується публічне управління суспільними конфліктами в Україні на місцевому рівні?» свідчать про майже паритет між думками «Погано» (25,8%) та «Добре» (24,2%). Проте більшість вагається відповісти на задане питання (42,7%), інші відповіді «Дуже погано» (6,5%), «Дуже добре» (0,8%). Усе це свідчить про недостатнє публічне управління суспільними конфліктами в Україні на місцевому рівні, але краще, ніж на регіональному та загальнодержавному рівні.

Наступні питання розкривають види суспільних конфліктів, причини їхнього утворення та відповідальних за виникнення. Результати

дослідження показали, що експерти обрали економічний вид суспільних конфліктів в Україні як найпопулярніший (який виникає найчастіше). Це дозволяє стверджувати про важливість задоволення таких інтересів громадян суспільства, які пов'язані з їхнім добробутом. Крім того, було встановлено, що має місце недостатній захист зі сторони держави громадян в економічному напрямку при залученні їх у суспільний конфлікт. З невеликим відривом експерти обрали політичний вид суспільних конфліктів в Україні. Причинами вибору цього виду суспільних конфліктів є недостатня активність політичної еліти, лобізм деяких питань зі сторони політичних партій тощо. Наступним за популярністю серед опитуваних є соціальний вид суспільних конфліктів в Україні, який зачіпляє низку питань щодо медичного забезпечення населення, сфери освіти тощо. Інші види, такі як ідеологічні, релігійні та культурні, є менш важливими, на думку респондентів, ніж вище означені на даний час в нашій країні.

На питання «На Вашу думку, що є причиною виникнення конфлікту?» з наданих в анкеті варіантів більшість експертів обрали відповідь «Корупція та лобізм інтересів окремих груп людей». Друга за популярністю відповідь є «Низький рівень довіри до влади, незбалансованість суспільно-політичних інтересів (державних, соціальних) та бюрократизм». Далі розміщується відповідь «Недостатній рівень соціального розвитку в державі та відставання від науково-технічного прогресу» та «Відсутність відповідальності за виникнення конфлікту». Ці відповіді є менш популярними із наданих в анкеті «Зовнішня агресія відносно України та її регіонів» та «Недосконалість вітчизняної нормативної та правової бази».

Проаналізувавши відповіді експертів, основними причинами виникнення конфліктів виступають інтереси окремих груп людей, які знаходяться при владі. Наступною причиною є пасивність та низька грамотність населення України в управлінських питаннях щодо розвитку держави, проведення відповідних корисних реформ та впровадження сучасних технологій. Також респонденти надали свої особисті переваги у варіанті відповідей на вищезазначене запитання, такі як: «Людська природа (до захвату, пригнічення до контролю та наживи)» та «Відсутність стратегії, щодо попередження виникнення суспільних конфліктів».

Більше половини експертів висловили думку щодо відсутності відповідальності за виникнення конфлікту. Проаналізувавши думку експертів щодо відповідальних суб'єктів публічного управління за вирішення суспільних конфліктів, можемо зазначити, що 56,5% відповідей містять вказівку на необхідність покладення відповідальності на вищі органи державного управління (Президент, парламент і Кабінет Міністрів України) у вирішенні суспільних конфліктів (4,1%). Це засвідчує

недосконалість вітчизняної нормативно-правової бази та необхідність її вдосконалення. Далі найбільша відповідальність за вирішення суспільних конфліктів, на погляд експертів, покладається на регіональні органи державного управління (місцеві державні адміністрації й обласні та районні адміністрації, військово-цивільні адміністрації) (17,7%), а вже потім на центральні органи виконавчої влади (Міністерства та інші органи) (16,1%) та на представників громадського суспільства (організації, об'єднання, руху, ради, фонди тощо) (4,8%).

Крім того, була отримана відповідь від експертів, що найбільша відповідальність за вирішення суспільних конфліктів покладається на кожного громадянина (0,8%).

Щодо питання, куди особисто варто звертатися з метою врегулювання суспільного конфлікту, то експерти зазначили такі інституції:

- 1) місцеві органи влади (державні та/або самоврядні);
- 2) правоохоронні органи;
- 3) засоби масової інформації;
- 4) народного депутата та/або депутата місцевого скликання;
- 5) громадського об'єднання;
- 6) урядового порталу (Єдиний веб-портал виконавчої влади України);
- 7) суду;
- 8) прокуратури.

(відповіді розташовані в порядку убывання).

Наступний блок питань до експертів повинен був визначити їхню особисту думку щодо ролі держави у вирішенні проблем публічного управління суспільними конфліктами. Тому перше питання цього блоку було направлено на визначення ролі соціально-економічного рівня життя щодо вирішення суспільних конфліктів в Україні (рис. 9).

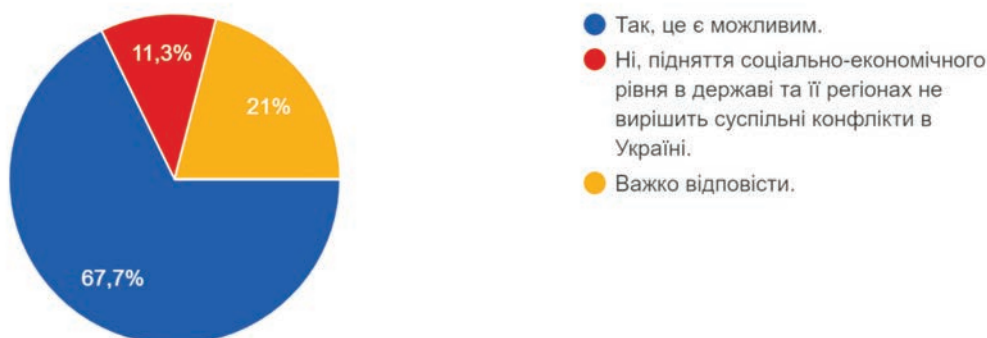

Рис. 9. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте підняття соціально-економічного рівня життя в державі та її регіонах може вирішити суспільні конфлікти в Україні?»

Крім того, експерти впевненні, що є можливість розв'язати діючі суспільні конфлікти в Україні (рис. 10).

Наступне питання розкриває вплив діючих суспільних конфліктів на населення України, а саме: відповіді, що діючі суспільні конфлікти впливають на економічний стан (зниження рівня життя та його якості, підвищення рівня корупції, зовнішнього боргу Україні тощо) та впливають на суспільно-політичний стан (зниження рівня довіри до влади, низька активність політичних еліт) набрали паритет та є найбільш популярними серед респондентів (що переважає за відповідями на попередні питання стосовно причин виникнення суспільних конфліктів та видів суспільних конфліктів які виникають найчастіше).

Інші популярні відповіді, які обрали більше половини експертів, стосуються «Соціального стану (поява обмежень та незручностей)» та «Інформаційного стану (брак об'єктивної інформації у повідомленнях органів влади, ЗМІ, збільшення недостовірної інформації)».

Також небайдужими респонденти були до відповідей «Зовнішньополітичний стан (змінення ставлення інших країн до України)» та «Екологічний стан (забруднення повітря, води, ґрунтів, тощо)».

На 8,9% експертів діючі суспільні конфлікти в Україні не впливають та не викликають стурбованості.

Крім того, респонденти висловили свої особисті думки щодо актуальності розв'язання проблеми виходу з конфліктів на Сході України, їхніх наслідків, зокрема для населення (чи буде введено додатковий податок для людей для відновлення інфраструктури на Сході тощо). При цьому респонденти слушно вказували на інституційну неспроможність державної влади й ігнорування думки населення під час вирішення суспільних конфліктів.

На недостатність реалізації заходів зі сторони держави для вирішення суспільних конфліктів в Україні вказало 75% експертів, і лише 3,2% респондентів вважають, що зі сторони держави здійснюється достатньо заходів у розв'язанні цього питання (рис. 11).

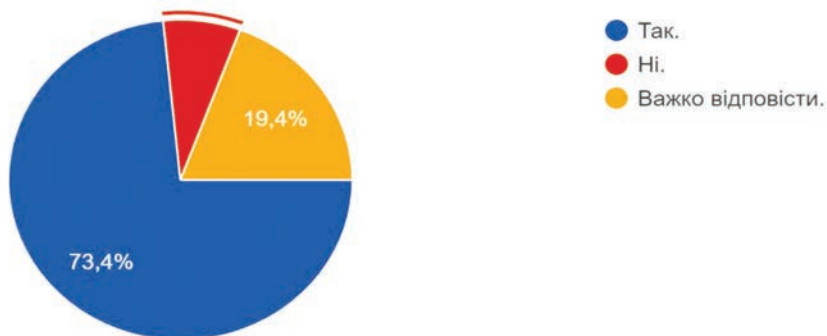

Рис. 10. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, чи можливо розв'язати діючі суспільні конфлікти в Україні?»

Джерело: авторська розробка

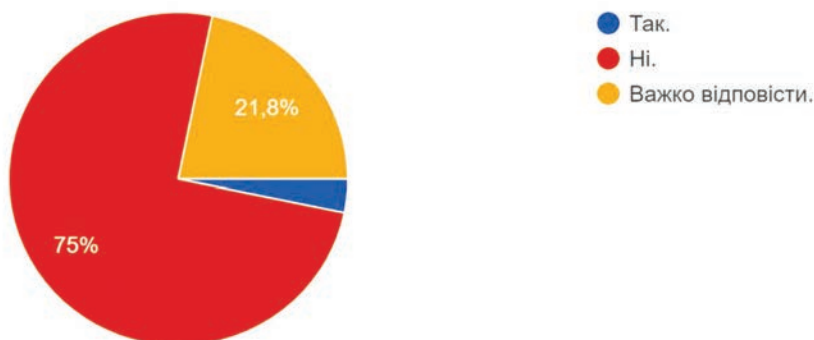

Рис. 11. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, чи достатньо держава реалізує заходів для вирішення суспільних конфліктів в Україні?»

Джерело: авторська розробка

У наступному питанні розглянемо думку експертів стосовно заходів які необхідно реалізувати для вирішення суспільних конфліктів в Україні. На першому за популярністю місці – підвищення соціально-економічного рівня життя в Україні (із опитаних 62,1% обрали цей варіант), на другому місці за популярністю – зниження рівня корупції (із опитаних обрали цей варіант 58,1%), на третьому місці – проведення системні і структурно-організаційні реформи (із опитаних 39,5% обрали цей варіант), далі суспільно-політичні заходи для підвищення рівня довіри суспільства до влади (із опитаних 37,9% обрали цей варіант), наступні удосконалення й адаптація відчиненого законодавства (із опитаних 21% обрали цей варіант) та зміцнення військового потенціалу та підвищення рівня правопорядку в Україні (із опитаних 19,4% обрали цей варіант). Також експерти надали свої варіанти реалізації для вирішення суспільних конфліктів в Україні, а саме забезпечити надійне й об'єктивне оцінювання соціально-економічного стану розвитку держави та її регіонів, нарешті реалізувати

усі стратегії та програми, які приймаються, завершити реформи та визначитися з національною ідеєю та розробити ефективний економічний механізм державної політики. Взагалі не надали відповідь на це запитання 16,1% експертів.

Щодо ставлення експертів до впровадження міжнародного досвіду, то 50% відповіли, що так варто нашій державі впроваджувати міжнародний досвід вирішення суспільних конфліктів, але шляхом попереднього пілотного впровадження необхідних управлінських рішень. Інші відповіді зазначені рис. 12.

Останнє питання до експертів визначило, що соціально-політичний механізм публічного управління суспільних конфліктів в Україні є найбільш дієвий (40,3%) на другому місці – організаційно-правовий механізм публічного управління суспільних конфліктів в Україні (36,3%), медійно-комунікаційний механізм публічного управління суспільних конфліктів в Україні (5,7%) та 17,7% респондентів вагались відповісти на це питання (рис. 13).

Рис. 12. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, чи варто нашій державі впроваджувати міжнародний досвід вирішення суспільних конфліктів?»

Джерело: авторська розробка

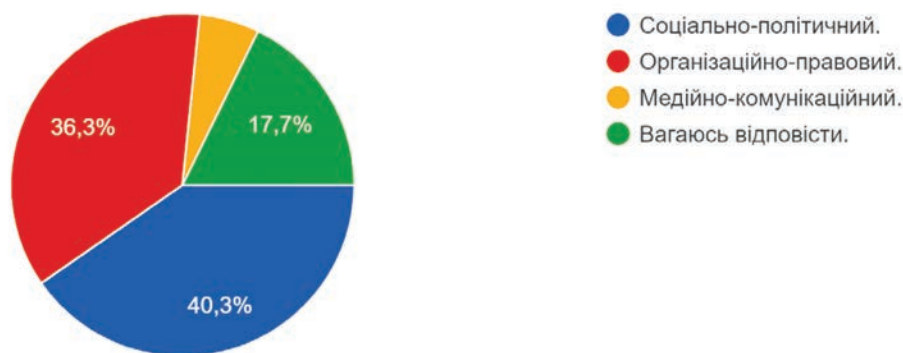

Рис. 13. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, який механізм публічного управління може бути найбільш дієвим для вирішення суспільних конфліктів в Україні?»

Джерело: авторська розробка

Таким чином отримані результати опитування можуть бути використані в наукових цілях для обґрунтування шляхів удосконалення публічного управління суспільними конфліктами в Україні та визначення найперспективніших напрямків проведення досліджень.

Висновки. Проведене якісне дослідження щодо стану реалізації публічного управління суспільними конфліктами в Україні (шляхом оцінювання ставлення населення до вирішення проблем у цій сфері) дозволяє стверджувати таке:

1) у межах державної політики в регіонах проблеми суспільних конфліктів контролюються недостатньою мірою;

2) спостерігається недостатнє публічне управління суспільними конфліктами в Україні на загальнодержавному та регіональному рівні;

3) експерти вважають, що найбільш поширеним видом суспільних конфліктів в Україні є економічний. Це свідчить про важливість задоволення інтересів громадян, пов'язаних із добробутом та недостатнім захистом зі сторони держави

громадян в економічному напрямку під час залучення їх у суспільний конфлікт;

4) на думку експертів, корупція та лобізм інтересів окремих груп людей є основною причиною виникнення суспільних конфліктів в Україні;

5) на погляд експертів, відповідальними за вирішення суспільних конфліктів України повинні бути вищі органи державного управління (Президент, Парламент і Кабінет Міністрів України);

6) на думку експертів, перспективним непрямою вирішення суспільних конфліктів в Україні є підвищення соціально-економічного рівня життя в Україні. Експерти відзначають, що впровадження міжнародного досвіду вирішення суспільних конфліктів можливе, але шляхом попереднього пілотного впровадження необхідних управлінських рішень.

У цьому контексті вважаємо, що перспективним є визначення шляхів удосконалення соціально-політичного та організаційно-правового механізму публічного управління суспільними конфліктами в Україні, а також напрямки розвитку медійно-комунікативного механізму в цій сфері.

Babenko V.Yu. ANALYSIS OF THE STATE OF IMPLEMENTATION OF PUBLIC MANAGEMENT OF PUBLIC CONFLICTS IN UKRAINE (ACCORDING TO QUALITATIVE RESEARCH RESULTS)

The article examines the attitude of the population to the problems of public management of social conflicts in Ukraine in the context of ensuring effective public management of social conflicts in Ukraine. The research was conducted through a survey using a questionnaire, which public administration experts, people with extensive experience in its formation and implementation could read in the form of an appropriate Google form and provide their information and answers on the state of control over social conflicts at the local level within the framework of state policy, the state of implementation of public management of social conflicts in Ukraine at the local, regional and national levels, identification of the most popular types of social conflicts in Ukraine, reveal the causes of conflict and those responsible for their occurrence, establish those responsible for resolving social conflicts ways to resolve social conflicts in Ukraine and implement international experience in this matter. This paper provides a qualitative analysis based on the results of which it is determined that within the state policy in the regions the problems of social conflicts are not sufficiently controlled, there is insufficient public management of social conflicts in Ukraine at the national and regional levels. economic. The main cause of social conflicts in Ukraine is corruption and lobbying of certain groups of people. The highest public administration bodies should be responsible for resolving Ukraine's social conflicts. A promising direction for resolving social conflicts in Ukraine is to increase the socio-economic standard of living in Ukraine and the introduction of international experience in resolving social conflicts is possible, but through the preliminary pilot implementation of the necessary management decisions. As a result, it is promising to identify ways to improve the socio-political and organizational and legal mechanism of public management of social conflicts in Ukraine.

Key words: social conflicts, public administration, socio-political, organizational and legal, media and communication, qualitative research.